

miştir. Olayları daha ziyade İngiliz şovenizmine ve propaganda amacına yönelik olarak abartılı bir dille aktardığı, Türkler'e karşı duyduğu aşırı nefreti Arap sempatisizliği ile örtmeye çalıştığı, sürekli değişken bir kimlik ortaya koyduğu, bu arada yanlış, yalan ve hatta iftira niteliğinde bilgilere de başvurduğu görülmektedir. İngiliz araştırmacıları bile zaman zaman bu çelişiklere dikkat çekmişlerdir. İlk olarak 1926'da 128 adet basılıp özel kişilere gönderilen kitabın ertesi yıl *Revolt in the Desert* başlığıyla bir özeti yayımlanmış, tam metni ise 1935'te ölümünden sonra basılmıştır. 1910 yılında tamamladığı tezi *Crusader Castels* ile (1936, Oxford 1988) hava kuvvetlerinde çalıştığı yıllarda tuttuğu günlüğün yanında (*The Mint*, Jonathan Cape 1955) gazete ve dergilerde yayımlanmış birçok makalesi bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

T. E. Lawrence, *Seven Pillars of Wisdom*, Jonathan Cape 1964, tür.yer.; L. Massignon, *Parole donnée*, Paris 1962, s. 286-291; L. Thomas, *With Lawrence in Arabia*, London, ts., s. 73, 293; Ph. Knightley – C. Simpson, *The Secret Lives of Lawrence of Arabia*, London 1969, s. 7-50; Subhî el-Ömerî, *Lavrens kemâ 'araftühü*, Beyrut 1969; J. E. Mack, *A Prince of Our Disorder*, *The Life of T. E. Lawrence*, Boston 1976, s. 138-146; Vincent-Mansour Monteil, *Lawrence d'Arabie le lévrier fatal 1888-1935*, Paris 1987, tür.yer.; J. Wilson, *Lawrence of Arabia*, London 1989, tür.yer.; L. James, *The Golden Warrior: The Life and Legend of Lawrence of Arabia*, London 1990, tür.yer.; A. Hourani, *Islam in European Thought*, Cambridge 1991, s. 116-128; Orhan Koloğlu, *Bedevi Lavrens Arap Türk*, İstanbul 1993; Suleiman Mousa, "T. E. Lawrence and His Arap Contemporaries", *ArS*, VII (1985), s. 7-21; Salahi R. Sonyel, "Albay T. E. Lavrence, Haşimi Araplannı, Osmanlı İmparatorluğuna Karşı Ayaklanmaları İçin Nasıl Aldatdı (İngiliz Belgelerine Göre)", *TTK Belleten*, LI/199 (1987), s. 231-255; "Lawrence, Thomas Edward", *EBr*, XIII, 829-830.

ORHAN KOLOĞLU

LÂYEZÂL

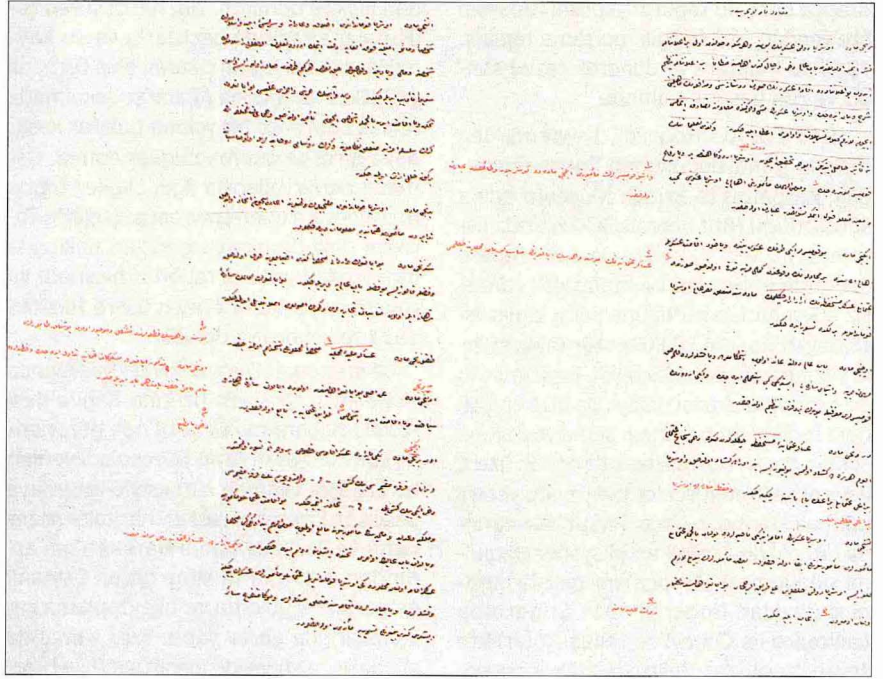
(bk. BEKÂ).

LÂYİHA

(لائحة)

Osmanlı bürokrasisinde rapor veya taslak türü belgeye verilen ad.

Arapça asıllı bir kelime olan lâiha "düşünülen bir şeyin yazı haline getirilmesi" anlamına gelir. Osmanlılar lâiyhayı rapor ve taslak olmak üzere iki ayrı belge türü

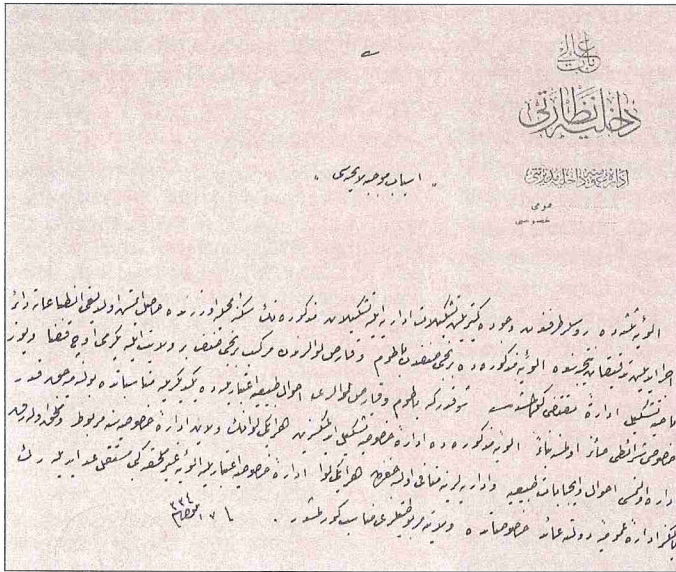

Mukavelenâme lâiyhası (M. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s. 5954)

için kullanmışlardır. Rapor mahiyetindeki lâiyhalar kendi içlerinde de birkaç gruba ayrılır. Bunların arasında belki en çok kullanılan ve en çok bilineni ıslahat lâiyhaları olup herhangi bir konuda düşünülen ıslahatın bir kişi veya daire tarafından kaleme alınmış metni ve belgesidir. Osmanlı tarihinde bu tür birçok lâiyha hazırlanmıştır. En meşhurları Tatarcık Abdullah Efendi, Koca Yûsuf Paşa, Abdullah Birri Efendi, Sâdullah Enverî, Fâik Paşa gibi şahıslar tarafından yazılmış olanlardır. Bu gruba giren ikinci lâiyha tipi bir memuriyet veya teftiş sonrasında tesbit edilen hususların kaleme alındığı belgelerdir. Bu tür lâiyhalar içinde yabancı bir devlet nezdine gönderilen memurların intibalarını bildirdikleri lâiyhalar da vardır. Meselâ Yâver Süleyman ve Yüzbaşı Âsaf beylerin İran memuriyetleriyle ilgili lâiyhaları bunlardandır (BA, YEE, nr. 14-117-126-7). Üçüncü tip lâiyhalar bir mesele hakkında görüş bildirir ki bunlara örnek olarak Mustafa Reşid Paşa'nın Paris Muahedesi ve gayri müslim tebaaya verilen imtiyaz fermanı hakkındaki itirazlara cevap mahiyetinde olan lâiyhası gösterilebilir (Cevdet, I, 76-83). Esbâb-ı mücibe lâiyhaları ise yeni konulacak bir kanun veya bir kanunda yapılacak değişikliğin sebep-

lerini açıklamak üzere kaleme alınır. Elviye-i selâse ile ilgili olarak hazırlanan lâiyha bu gruba örnek olarak verilebilir (BA, DUİT, nr. 1/2-5). Taslak mahiyetindeki lâiyhalar kanunnâme, nizamnâme, tâlimatnâme, mukavelenâme, şartnâme gibi belgelerin taslakları niteliğindedir. Bunlar, resmî daireler tarafından hazırlanabildiği gibi devletle bir mukavele yapacak şirket veya şahıslar tarafından da kaleme alınıp resmî makamlara sunulabilir.

Lâiyhaların bütün diğer belgeler gibi kâğıdın üst kenarına yakın bir yerinde "hüve" işareti yer alır. Biraz boşluk bırakıldıktan sonra lâiyhanın neye dair olduğu yazılır. Lâiyhalarda elkâb bulunmaz. Ancak yazılan makama göre takdim ifadesi değişik olur. Lâiyhalar mahiyetlerine göre kâğıdımdan tertip şekline kadar farklılık gösterir. Rapor mahiyetinde olanlarda kullanılan kâğıtların büyüklüğü raporun uzunluğuna göre değişir. Çok uzun olanlar birkaç sayfa halinde ve defter şeklinde yazılmıştır. Tek takirlik kâğıt kullanıldığında marj sağda, çift takirlik kâğıt kullanıldığında marj yaprağın "b" yüzünde sağda, "a" yüzünde soldadır. Taslak niteliğindeki lâiyhalar üzerinde düzeltmeler yapılabileceğinden kâğıdın kullanılışı da farklıdır. Bunlarda lâiyha metni ya kar-

Esbâb-ı mücibe lâyihası
(M. Kütükoğlu,
Osmanlı
Belgelerinin
Dili,
s. 593)

nı yarık denilen şekilde, yani kâğıt uzunlamasına ikiye bölünerek bir yarısına yazılır veya defter şeklinde yaprağın "b" yüzüne yazılıp sonraki yaprağın "a" yüzü boş bırakılırdı. Bunun sebebi çıkartma, ilâve ve düzeltmelerin çıkmalar şeklinde buralara yapılmasıydı.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, İrade-Meclis-i Mahsûs, nr. 3379; BA, DÜİT, nr. 1/2-5; BA, Y.EE, nr. 14-88/5-88-12, 14-117-126-7, 8, 18-525/275-128-27, 25-1289-52-73, 37-313-47-112; Cevdet, *Tezâkir*, I, 76-83; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul 1994, s. 335-339; Tatarcık Abdullah, "Sultan Selâm-i Sâlis Devrinde Nizâm-ı Devlet Hakkında Mütâlaât", *TOEM*, VII/41 (1332), s. 257-284; VII/42 (1332), s. 321-346; VIII/43 (1333), s. 15-34; Enver Ziya Karal, "Ragıp Efendi'nin İslahat Lâyihası: II. Mahmud Devri", *TV*, sy. 5 (1942), s. 356-368; a.mlf., "Nizâm-ı Cedîde Dâir Lâyiha-lar 1792", a.e., sy. 6 (1942), s. 414-425.

MÜBAHAT S. KÜTÜKOĞLU

LÂZİM

(bk. LÜZUM).

LAZKİYE

(اللاذقية)

Suriye'nin en büyük liman şehri.

Akdeniz kıyısındaki İbnihânî Burnu sayesinde şiddetli fırtınalardan korunan bir kesimde kurulmuştur. İlkçağ'lardan beri önemli bir liman şehri konumunda olmasından dolayı bölgede meydana gelen ticarî ve siyasî mücadelelere sahne olmuş ve sık sık iktidar değişikliğine uğramıştır.

Milâttan önce tesis edilen şehrin Fenikeliler dönemindeki adı Ramtha idi. Milâttan önce III. yüzyılda I. Selefkos tarafından yeniden kurulan şehre annesi Laodice'ye atfen Laodicea (Laodikeia) adı verilmiştir. Lazkiye (Latakia, el-Lâzikiyye) ismi de buradan gelmektedir. Milâttan Önce 64'te Pompey tarafından Roma hâkimiyetine alınan şehir Roma döneminde iç savaşılar mâruz kaldı ve önemli tahribata uğradı. Milâttan sonra IV. yüzyılın son çeyreğinde Bizans yönetimine girdi ve I. Iustinianos zamanında Theodorias eyaletinin merkezi oldu.

Lazkiye, İslâm'ın yayılma sürecinde Humus (Hıms) Valisi Ubâde b. Sâmî kumandasındaki İslâm ordusu tarafından fethe edildi. Şehirde kaçan hıristiyanların haraç ödemeleri şartıyla dönmelerine izin verildi ve kiliseleri korundu. Şehrin ilk camisini de Ubâde yaptırdı. 720 yılı civarında Bizanslılar denizden saldırarak şehri tahrip ettiler ve halkı esir aldılar. Emevî Halifesi Ömer b. Abdülazîz döneminde esirler fidye karşılığı kurtarıldı, şehir tekrar tamir ve ihya edilmeye başlandı. II. Yezîd şehrin yeniden yapılanması çalışmalarını devam ettirdi ve güvenliğini artırdı (Belâzûrî, s. 189-190).

Abbâsîler'in ilk asırlarında Lazkiye'nin dikkate değer bir konuma sahip olmadığı görülmektedir. X. yüzyılda bir süre Hamdânîler'in hâkimiyeti altında kalan şehir 970'te Bizans yönetimine girdi. Lazkiye'nin güneyi müslümanlarla Bizanslılar arasında yaklaşık bir asır sınır vazifesi gördü. Bizans'ta iç karışıklıkların etkili olduğu XI. yüzyılın ortalarında Lazkiye tekrar müslümanların eline geçti. 1086'da Selçuklu

Sultanı Melikşah şehir ve çevresine hâkim oldu.

Lazkiye'nin bölgenin en önemli liman şehri olması el değiştirmesine sebep olmaktaydı. I. Haçlı Seferi sırasında 1098'de Haçlılar'ın eline geçti. Bu tarihten itibaren Bizans ile Haçlılar arasında sık sık el değiştiren Lazkiye, 1108'de Tankred tarafından Antakya Prinkepsliği yönetimine dahil edildi. Atabeg İmâdüddin Zengî adına Halep'i yönetmekte olan Emîr Savar 530'da (1136) Lazkiye'ye akınlar düzenleyerek çok sayıda esir aldı. Ardından Zengîler ile Antakya Haçlıları arasında nüfuz mücadelesi alanı haline gelen Lazkiye 584'te (1188) Selâhaddin-i Eyyûbî'nin hâkimiyetine girdi. Haçlılar'ı limanda bulunan Sicilya gemilerine bindirip gönderen Selâhaddin cizye ödemeleri şartıyla hıristiyanların şehirde kalmasına müsaade etti. Haçlılar'ın aralıklarla şehri zaptetme teşebbüslerine rağmen 1260'a kadar Eyyûbîler'in Halep kolu yönetiminde kalan Lazkiye, bu tarihte Moğollar'ın Eyyûbîler'in Halep koluna son vermesiyle Antakya Haçlıları'nın eline geçti. Mısır Memlûk Sultanı I. Baybars'ın bölgedeki Haçlı varlığını sona erdirmeye mücadelesi sırasında Lazkiye yıllık 20.000 dinar vergiye tâbi tutuldu (673/1274-75) ve Kalavun tarafından 686'da (1287) Haçlı yönetimine son verilmesiyle tamamen Memlûk hâkimiyetine girdi. Memlûkler döneminde önce Trablusşam'a, ardından Hama'ya bağlı olarak yönetilen Lazkiye gelişme gösterememiş ve giderek nüfus kaybına uğramıştır. Ancak Ortaçağ'da Akdeniz ticaretinin önemli liman şehri olarak Antakya, Halep, Hama ve Humus'un antrepo hizmetini gördü. Bu devirde bazı ilim adamları da yetiştirmiş olan Lazkiye'nin meşhur simaları arasında Şâfiî fakihî Nasrullah b. Muhammed b. Abdülkavî el-Lâzîkî, muhaddis Es'ad b. Muhammed el-Lâzîkî ve mûsiki âlimi Muhammed b. Abdülhamîd sayılabilir.

1516'da Yavuz Sultan Selim'in Halep ve Suriye'deki Memlûk hâkimiyetine son vermesiyle Lazkiye Osmanlı yönetimine girdi. İlk dönemde Trablusşam eyaletine bağlı sancak merkezi yapılan Lazkiye uzun müddet iltizam usulüyle yönetildi. Kâtib Çelebi de Lazkiye'yi Trablus vilâyeti mu-kâtaası arasında göstermektedir (*Cihan-nümâ*, s. 590). 1730'da Lazkiye'de bir süredir bölgeyi idare eden Azmzâdeler'e karşı güçlü bir ayaklanma oldu ve civar şehirlerde de etkisini gösteren isyan sonunda kısa süreli de olsa Trablusşam,